

Flavia Kaba y Fernando Cid Lucas. *Trampolín. Manual para aprender español a través de su literatura*. Tirana: EDFA, 2024, 263 p. Recenzie de carte

ARTICLE HISTORY:

Received: 23.05.2025

Revised: 10.06.2025

Accepted: 15.06.2025

Available online: 09.07.2025

Darius-Aurelian DRAGOMIR-COZMA

Universitatea de Vest din Timișoara

darius.dragomir@e-uvt.ro

<https://doi.org/10.56177/eon.6.2.2025.art.16>

Title: „Flavia Kaba y Fernando Cid Lucas. *Trampolín. A Manual to Learn Spanish Through Its Literature*. Tirana: EDFA, 2024, 263 p. Book review”

ABSTRACT: In the age of digitalization, the instantaneous transmission and reception of information, and the essentialization of the message, teaching literature in the Spanish as a Foreign Language (ELE) classroom seems to pose ever more challenges for teachers. However, a teaching method like *Trampolín: A Manual for Learning Spanish Through Literature*, proposed by teachers Flavia Kaba and Fernando Cid Lucas, seems to make this task more enjoyable and even engaging. Through excerpts from classic or more recent literary works, the authors open the door to the study of Spanish literature and language, Hispanic culture and civilization, literary criticism, grammar, prosody, and paremiology through interactive and diverse teaching strategies. Through this proposed literary canon, the authors created a teaching ladder that allows students to advance from an A2 to a B1 proficiency level. *Trampolín: A Manual for Learning Spanish Through Literature* can serve as a support for a course in itself and as a complement to the Spanish curriculum at school and university.

KEYWORDS: Spanish classroom, Spanish literature, Spanish language, teaching of Spanish as a foreign language, Spanish paremiology, vocabulary exercises.

REZUMAT: În epoca digitalizării, a transmiterii și receptării instantanee a informației, dar și sub imperiul esențializării mesajului, predarea literaturii la orele de spaniolă ca limbă străină pare să ridice niște obstacole tot mai mari în calea profesorului. Cu toate acestea, un instrument didactic precum *Trampolín. Manual para aprender español a través de su literatura*, propus de profesorii Flavia Kaba și Fernando Cid Lucas, pare să facă mai plăcută și mai incitată această sarcină. Grație unor fragmente aparținând unor opere literare clasice sau mai recente, autorii deschid spațiul studierii literaturii și a limbii spaniole, a culturii și civilizației hispanice, a criticii literare, gramaticii, prozodiei și paremiologiei prin intermediul unor strategii didactice interactive și diversificate. Autorii au realizat, prin intermediul acestui adevărat canon literar pe care îl propun, o scară didactică pe care elevii și studenții să poată urca de la un nivel de competențe A2 până la B1. *Trampolín...* poate servi drept suport pentru un curs în sine, dar și drept auxiliar în cadrul curriculumului de limbă spaniolă de la nivel liceal și universitar.

CUVINTE-CHEIE: spaniola ca limbă străină, literatura spaniolă, limba spaniolă, predarea limbii spaniole, paremiologie spaniolă, exerciții lexicale.

Cu intenția clară a unei concilierii între literatură și învățarea unei limbi străine, autorii se apropie și de paradigmele literare și artistice vrând să reveleze elevului întreaga lume și civilizație hispanică, concepția deosebită față de realitate și de viață a acestor țări, astfel încât efortul de învățare să fie mai plăcut și mai susținut. Poate tocmai de aceea, în *Prezentarea* cărții, profesorul Liano Quezada de la Universitatea Catolică din Milano consideră potrivit să vorbească despre o exclamație de uimire, proverbială din perioada descoperirii Americii: *¡Cosas de encantamiento!*

Lucrarea are în mod mărturisit o triplă intenție: să întocmească un canon literar care traversează epoci și teritorii diverse; să elaboreze o serie de exerciții de lexic și gramatică spaniolă, „solide și plăcute”, și să prezinte studenților o istorie a literaturii spaniole și hispanice, înfăptuind astfel o întâlnire între curriculumul de literatură și de limbă.

Chiar dacă autorii atrag atenția dintru început asupra faptului că studenții cărora le este destinată cartea ar trebui să aibă baze solide pentru a urma exercițiile, ne permitem să evidențiem faptul că strategia didactică adoptată funcționează cu succes, iar progresul dintre lecții se realizează treptat, astfel încât între nivelurile A2 și B3 se trece lin, cu totală naturaleză; doar materialele corespunzând nivelului C1 ar putea ridica anumite dificultăți; ceea ce și este perfect de dorit.

Autorii au conceput cartea ca pe o metodă didactică de predare a limbii spaniole pentru elevii și studenții albanezi, dar exercițiile nu lasă să se întrevadă această intenție decât în două situații, demonstrându-se a fi un manual cu valențe generale.

Din punctul de vedere al structurii, lucrarea se compune din 50 de unități/ lecții. Fiecăreia îi corespunde un autor și pornește de la una dintre operele sale literare sau, de cele mai multe ori, de la un fragment, ca bază pentru exercițiile propuse.

Autorii selectați nu se succed cronologic, ci în conformitate cu întrebuintarea ce li se poate da respectivelor texte din perspectiva didactică. Începem cu poeta Gloria Fuentes, aproape contemporană, urmată de Gonzalo de Berceo, Manrique, de Rojas, Garcilaso de la Vega, Cervantes, Góngora, Lope de Vega. Apoi Lorca și Cortázar, García Márquez și Allende vin înaintea lui Quevedo, Galdós, Zorilla, Béquier sau Sarmiento și încheiem cu Benedetti, Carmen Martin Gaité și Zafón.

Autorii se arată foarte grijulii și privitor la criteriul răspândirii geografice a scriitorilor și poeților, reușind să confere vizibilitate aproape tuturor țărilor vorbitoare de limbă spaniolă sau cu moștenire culturală hispanică. Doar 31 dintre autori sunt din Peninsula. Dincolo de latino-americani atât de cunoscuți precum Borges, José Martí, Cortázar sau Alberti, apar filipinezul Claro María Recto y Mayo, columbianul Faciolince și autoarea din Guineea Ecuatorială María Angüe Osa, fapt care nu face decât să stârnească interesul și curiozitatea cititorului-elev.

Foarte atenți la detalii, Flavia Kaba și Fernando Cid Lucas nu uită să puncteze și în ceea ce privește reprezentarea tot mai accentuată a scriitoarelor; zece dintre texte aparținând unor femei din epoci și din teritorii diferite. Dincolo de recunoscutele reprezentante Pardo Bazán, Isabel Allende sau Gabriela Mistral beneficiem de prezența unor texte ale unor autoare foarte speciale precum Victoria Coronado, mexicanca Juana de Santillana, contemporanele Carmen Martin Gaité, María Angüe, Almudena Grandes sau Julia Navarro.

Și reprezentarea genurilor literare este destul de echitabilă, conferind aproape aceeași greutate atât versurilor cât și prozei sau teatrului. În plus, autorii cărții surprind prin niște alegeri total neașteptate. Avem haikú-urile lui Borges și dubla prezență a lui Becquer, în calitate de poet și prozator, *Hombres necios* de Juana de Santillana, *Ekomo* de María Angüe, *Instrucción de la mujer* al Gabrielei Mistral, *Corazón helado* de Almudena Grandes, reportajele de război ale doamnei Navarro sau poemele lui Mario Martín Gijón, care împart spațiul cărții cu fragmente din opere clasice din literatura spaniolă precum *El sí de las niñas*, *La regenta*, *Don Juan Tenorio*, *El burlador de Sevilla* sau *La Casa de Bernarda Alba*, *La Celestina*, *Las coplas a la muerte de mi padre*, *Doña Perfecta* și *Las cartas marruecas*, între altele.

Lecțiile se divid în patru componente a căror importanță rezultă din posibilitățile diverse de a utiliza materialul în scop didactic: o scurtă biografie a respectivului autor, un portret

(pictură, fotografie sau caricatură), textul canonic propus și exercițiile. Acest ultim element se compune în general din șase sau șapte exerciții, o singură dată opt și rare ori doar cinci.

Biografiile constituie un material foarte valoros menit să fructifice ocazia și să provoace o discuție despre elemente de cultura și civilizație. Ne întâlnim astfel cu exilul, prizonieri politici, cu autori care au jucat un rol semnificativ în diplomatie sau în administrație, cu militari. Uneori profesorii Kaba și Cid Lucas își propun chiar să stârnească publicul cititor sau studentesc cu elemente surprinzătoare din biografia autorilor aleși: precum comportamentul excentric al Carolinei Coronado, suferindă de catalepsie, îngrozită de moarte, dar care totuși păstrează în casă resturile pământești ale soțului său, deși nu acesta fusese muza masculină a creațiilor sale; biografia devine și mai incitantă când aflăm că autoarea era mătușa cunoscutului autor Gómez de la Serna. Biografiile pot prilejui discuții culturale asupra condiției acelor *conversos*, asupra *machismului*, fie el al unui donjuán sau cel din contextul violenței domestice contemporane după cum o reflectă Roberto Bolaños.

Ca regulă generală, primul exercițiu pune în valoare planul lexical cel mai apropiat. De exemplu, identificarea elementelor lexicale specifice romantismului din text sau cele privitoare la vestimentație, latinismele ori motivele literare, limbajul iubirii sau lexicul marinăresc. Alteori, studentul trebuie să realizeze, urmând exemplul textului dat, descrierea serbărilor prilejuite de hramul bisericii ori să își descrie orașul, să caute informații despre operele autorului vizat și să folosească conectori de discurs în prezentarea acestora. Trebuie să identifice în texte elemente de lexic filipinez ajunse în spaniolă, dar și pe cele spaniole transmise în limbile locale; folosirea onomatopeelor. În alte lecții trebuie urmărite evidențierea elementelor de caracterizare a Bernardei Alba și a fiicelor sale, sau pe cele ce le sunt specifice în parte lui Don Quijote și Sancho Panza.

Scrie o scrisoare unui prieten, scrie o poezie de dragoste, descrie unele tradiții locale, cum a fost dictatura în (Albania) țara ta, scrie o scrisoare Gabrielei Mistral pentru a-i povesti care este condiția femeii astăzi și cum a evoluat educația lor, ca răspuns la textul literar dat; sunt unele dintre sarcinile creative propuse.

Autorii nu lasă deoparte nici predarea termenilor specifici criticii literare ori prozodiei și încurajează studenții să identifice și să folosească metafore, hiperbole, epitete etc.

De asemenea, exercițiile de gramatică se bucură de un loc special, începând cu conjugările unor verbe, corectarea unor texte greșite, alegerea variantelor corecte, transformarea stilului direct în indirect, mutarea acțiunii din prezent în trecut, folosirea subjonctivului, aplicarea regulii lui „și condițional” etc.

Dar spațiul cel mai generos este cel consacrat lexicului, iar autorii urmăresc întotdeauna să lege *cuvântul nou* de autorul fragmentului literar din lecția respectivă. În acest fel, studentul își va aminti mereu anumite cuvinte în relație directă cu un anumit autor, cu atât mai mult cu cât exercițiile solicită și traducerea în limba maternă a elevului. Astfel *colina*, *sendero*, *álamo*, *sombrío*, *aguda*, *oscurecer*, *espina*, *polvoriento* vor rămâne mereu în memorie lagați de Machado. *Pozo*, *molino*, *ajuar*, *refajos*, *nacer con posibles*, *embozo*, *envenenada*, *queja* vor aminti mereu de Bernarda alba. *Rehusar*, *legua*, *caserío*, *tamboril*, *rustico*, *ladino*, *libación* vor rămâne în memorie cu amintirea operei Pazos de Ulloa; ca să menționăm doar câteva exemple.

Antonimele, arhaisme sau neologismele sunt și ele vizate de o serie de exerciții.

Din punct de vedere tehnic, există exerciții care solicită o activitate pe perechi, altele pe grupe, *panel-uri* de dezbateri sau *tribunale*.

În unele cazuri, este nevoie să apelăm la un complement muzical pentru a putea aprecia impactul unor versuri care au depășit limitele genului literar, precum *Yo soy un hombre sincero/ De donde crece la palma* (aparținând lui José Martí) utilizate în melodia *Guantanamera*; sau pentru *La canción del pirata* (scrisă de Espronceda) interpretată de grupul rock *Tierra Santa*, din anii '90-2000.

Cu toate acestea, niște exerciții cu adevărat deosebite pentru cititor, și cu atât mai mult pentru studenți, ar fi cele din aria paremiologiei, completarea și descifrarea unor proverbe direct relaționate cu textul lecției. Desigur, strategia didactică ne împinge și spre traducerea

acestora, înțelegerea lor explicarea, căutarea unui echivalent în limba maternă, ceea ce ne va conduce spre o întreagă discuție legată de limba spaniolă și de tradiții. Întâlnim proverbe comune, precum *El habito no hace al monje* sau *Un clavo saca a otro clavo*, dar majoritatea sunt deosebite cum ar fi *A enemigo que huye, puente de plata* ori *Oveja que bala bocado que pierde*, *Desnudar un santo para vestir otro*, *Tener más puertas que Calleja*, *Por el interés te quiero Andrés*, *No es tan fiero el león como lo pintan*, *Cada maestrillo tiene su librillo*.

O pată de culoare este reprezentată chiar de ilustrație, putând oricând constitui un subiect de dezbatere în sine. Avem portretul lui Quevedo pictat de Pacheco, socrul lui Velázquez; portretul lui Moratín pictat de Goya; caricaturi ale lui Galdós, Cortázar, García Márquez sau Borges; Machado pictat de Sorolla, iar Adolfo Bécquer apare portretizat chiar de fratele său Valeriano.

Trampolín... poate fi considerat, deși colectivul e complet diferit, drept o continuare și o completare al manualului *Literatura en práctica. Retos profesionales de lectura, traducción y edición en la era digital, manual y cuaderno de actividades*, realizat în 2021-2024, în cadrul Programului Erasmus+, de către profesori de la universități din Slovenia, România, Serbia și Spania, a cărui privire se îndreaptă mai degrabă spre perspectiva literară, de critică literară, de evoluție a literaturii, strategii auctoriale etc., abordând, într-o formă similară celei din *Trampolín...*, o strategie a instantaneului lecturii și studiului creațiilor literare, pariind pe fragmente-cheie care să reușească să *facă reclamă* întregii opere, pentru ca un cititor fugitiv, precum studenții, să îndrăznească să aprofundeze lectura.

Mulțumită tuturor acestor aspecte, *Trampolín. Manual para aprender español a través de su literatura* se dovedește a fi esențial pentru cursurile de spaniolă, ca limbă străină, fie la nivel preuniversitar, în cadrul liceelor cu profil bilingv și intensiv, fie pentru cursurile universitare. Lucrarea demonstrează cum ne putem apropia de literatură și de predarea limbii și a literaturii prin intermediul unor strategii dinamice, active, surprinzătoare, care mizează pe deprinderi și abilități preexistente ale studentului cu intenția îmbunătățirii nivelului de cunoaștere și utilizare a limbii spaniole.

BIONOTE:

DARIUS AURELIAN DRAGOMIR COZMA is a graduate of the Faculty of Letters and History, in Spanish Language and History at the West University of Timisoara. He completed a master's degree at the School of Advanced European and Comparative Studies of the same university. He is a translator and professor of Spanish. He is currently continuing his doctoral studies in the field of translation studies where he is preparing a paper on Some Spanish Literary Translations into Romanian in the 19th Century, under the guidance of PhD university professor Georgiana Badea from the West University of Timișoara.